Vybrané problémy argumentačných schém v pragma-dialektickom prístupe k argumentácii[1]

Tomáš Kollárik

Filozofický ústav SAV
Klemensova 19, 811 09 Bratislava
tomas.kollarik@savba.sk

V práci sa zaoberám kritickou expozíciou argumentačných schém v kontexte pragma-dialektického prístupu k argumentácii. Nadväzujem pritom na prácu Hitchcocka a Wagemansa (2011), ktorí sa sústredili najmä na problémy súvisiace s typológiou argumentačných schém v pragma-dialektike. Pozorovania Hitchcocka a Wagemansa sú v priebehu výkladu kriticky hodnotené, prípadne upravené. Časť kritiky, ktorú v práci uvádzam, súvisí s tým, že niektoré dôležité aspekty argumentačných schém sú v rôznych pragma-dialektických publikáciách prezentované odlišne bez toho, aby sa odlišnosť akokoľvek komentovala, alebo zdôvodnila. Existencia takýchto zdôvodnení nie je pritom iba znakom, ale aj nevyhnutnou podmienkou toho, aby sme akúkoľvek zmenu mohli nazývať pokrokom v teórii. Posledná časť práce je zameraná na problémy týkajúce sa hodnotenia argumentácie v pragma-dialektickom prístupe. Hoci článok prináša vlastné pozitívne návrhy, dôraz a celkový zámer spočíva predovšetkým na expozícii nedostatkov súčasného stavu pragma-dialektickej koncepcie argumentačných schém.

Kľúčové slová: argumentačné schémy, kritické otázky, pragma-dialektický prístup k argumentácii, hodnotenie argumentov

1 Článok vznikol v rámci projektu VEGA č. 2/0049/20: *K idei ľudských práv: koncepty, problémy, perspektívy*.

1 Úvod

Van Eemeren a Garssen v roku 2020 konštatovali, že od sedemdesiatych rokov sa výskum argumentačných schém v oblasti pragma-dialektiky významne neposunul.[2] Tento stav porovnávajú s existujúcimi teoretickými výsledkami, ktoré boli dosiahnuté mimo oblasti pragma-dialektiky, keď poukazujú na známu publikáciu *Argumentation Schemes* od Douglasa Waltona, Christophera Reeda a Fabrizia Macagna z roku 2008[3], alebo na článok Christopha Lumera z roku 2011[4], či na článok Jeana Wagemansa z roku 2016[5]. Vzhľadom na obdobie, z ktorého pochádza toto pozorovanie van Eemerena a Garssena je pozoruhodné, že prehliadli pokus o kritiku argumentačných schém v pragma-dialektike spolu s pozitívnym návrhom riešenia identifikovaných problémov, ktorú napísali Wagemans spolu s Davidom Hitchcockom (2011).

V práci začnem podrobným rozborom niektorých bodov kritiky *klasifikácie* argumentačných schém podľa Hitchcocka a Wagemansa, ktorú miestami upravím alebo kriticky zhodnotím. Konkrétne sa pokúsim ukázať, že Hitchcockova a Wagemansova kritika pragma-dialektickej klasifikácie argumentačných schém obstojí iba čiastočne, pokiaľ ide o kritérium *vzájomného vylučovania* argumentačných schém, ale nie pokiaľ ide o ich *úplnosť*. Následne sa budem venovať *kritickým otázkam* a *hodnoteniu* argumentov. V súvislosti s kritickými otázkami jednotlivých schém sa budem venovať nedostatkom ich systematického rozpracovania v pragma-dialektickej teórii, ale tiež otázke ich relevancie a v niektorých prípadoch aj ich možnej redundantnosti. Nakoniec sa bližšie pozriem na kritériá hodnotenia dokonalosti jednotlivých argumentov v pragma-dialektike a pokúsim sa ukázať, že pragma-dialektické publikácie nedávajú spolu jednotný obrázok o tom, ako jednotlivé argumenty hodnotiť.

2 Pozri van Eemeren & Garssen (2020, s. 11).

3 Pozri Walton, D., Reed, Ch. & Macagno, F. (2008): *Argumentation schemes*. Cambridge University Press, New York. Dostupné z: https://doi.org/10.1017/CBO9780511802034.

4 Pozri Lumer, C. (2011): „Argument schemes – an epistemological approach." In *Argumentation: Cognition and Community. Proceedings of the 9th International Conference of the Ontario Society for the Study of Argumentation (OSSA)*, ed. F. Zenker, Windsor, 2011, s. 1–32.

5 Pozri Wagemans, J. H. M. (2016): „Constructing a Periodic Table of Arguments." In *Argumentation, Objectivity, and Bias: Proceedings of the 11th International Conference of the Ontario Society for the Study of Argumentation (OSSA)*, eds. P. Bondy & L. Benacquista, OSSA, Windsor, ON, s. 1–12. Dostupné z: https://doi.org/10.2139/ssrn.2769833.

Verím, že táto práca môže prispieť k ďalšej diskusii o argumentačných schémach v pragma-dialektike a môže podnietiť ďalší rozvoj v tejto špecifickej oblasti.

2 Čo je to argumentačná schéma?

Schémy argumentov, alebo argumentačné schémy sú v niektorých aspektoch pragma-dialektickým náprotivkom pravidiel správneho usudzovania v deduktívnej formálnej logike – pravidlá správneho usudzovania v deduktívnej logike sú inferenčné štruktúry rôznych foriem, ktoré obsahujú premenné. Korektným dosadením hodnôt za premenné získavame konkrétne úsudky, alebo argumenty. Takisto v pragma-dialektickom prístupe k argumentácii sú argumentačné schémy charakterizované, ako „abstraktné rámce pripúšťajúce nekonečné množstvo substitúcií“.[6] Na rozdiel od deduktívnej logiky však neexistuje spôsob, ako schémy v pragma-dialektike „dokázať“ – schémy argumentov predstavujú štruktúry *neformálnej* podpory záveru / stanoviska, ktoré pripúšťajú spochybnenia napríklad kladením kritických otázok. Klasifikácia schém korešponduje s rôznosťou *zdôvodňujúcich princípov*, ktoré v argumentačnej praxi častokrát zostávajú nevyslovené a o ktorých sa hovorí aj ako o *premosťovacích premisách*.[7] Ide o princípy, ktoré zabezpečujú prenos akceptability predpokladov na závery, respektíve na stanoviská argumentov. V tomto zmysle „premosťujú“ východiskové tvrdenie s predmetom zdôvodňovania. Schémy argumentov v pragma-dialektike zachytávajú „internú štruktúru“ jednotlivých jednoduchých argumentov.[8] Jednoduché argumenty pozostávajú z trojice výrokov: zo stanoviska, respektíve zo záveru (napr. *Juraj je múdry*), z dôvodu, ktorý je obyčajne explicitne vyslovený (*Juraj veľa číta*) a z premosťujúcej premisy (*Pre tých, ktorí veľa čítajú je charakteristické, že sú múdri*), ktorá je bežne v argumentácii zamlčaná.

Pragma-dialektici označujú nepremosťujúcu premisu (v našom príklade *Juraj veľa číta*) výrazom „argument“. [9] Tejto konvencie sa

6 Van Eemeren & Grootendorst (2004, s. 4).
7 Porovnaj van Eemeren et al. (2014, s. 23).
8 Tamže, s. 4.
9 Porovnaj napr. van Eemeren et al. (2012, s. 61), alebo Svačinová (2019, s. 134).

nebudem pridržiavať, pretože som výraz „schéma argumentu“ vyhradil pre pragma-dialektickú inferenčnú štruktúru a to, čo pragma-dialektici označujú ako argument, je iba jej zložkou. O hlavných zložkách (výrokoch) jednotlivých argumentov budem ďalej hovoriť ako o záveroch alebo stanoviskách (pokiaľ ide o predmet zdôvodňovania, respektíve cieľový výrok) a o premisách, alebo o predpokladoch, či o dôvodoch (pokiaľ ide o prostriedok dokazovania, alebo o východiskový výrok). Medzi premisami budem rozlišovať nepremosťovaciu premisu a premosťovaciu premisu (vzhľadom na jej funkciu v argumentácii)

2.1 Typy argumentačných schém

Názov schémy argumentu:	***Kauzálna schéma***	***Analogická schéma***	***Symptomatická schéma***
Schéma argumentu:	1 X je Y. 1.1 X je Z. 1.1‘ Z je príčinou / vedie k / spôsobuje Y.	1 X je Y. 1.1 Z je Y. 1.1‘ Z je porovnateľné / analogické / podobné s X.	1 X je Y. 1.1 X je Z. 1.1‘ Z je charakteristické / typické / symptomatické pre Y.

Tabuľka 1 Hlavné typy schém argumentov

Pragma-dialektika pozná tri hlavné typy argumentačných schém: *kauzálnu schému*, *analogickú schému* a *symptomatickú schému*.[10] Tabuľka 1 zachytáva charakteristickú štruktúru schém argumentov. Jednotlivé zložky schémy sú vždy uvedené číslom. Za číslom 1 nasleduje záver, alebo stanovisko, za číslom 1.1 nasleduje dôvod, alebo premisa a za číslom, za ktorým je apostrof, je uvedená premosťovacia premisa, ktorá zároveň charakterizuje daný typ argumentu. Vyššie sme už uviedli príklad symptomatického

10 Uvedené názvy používa Svačinová (2019, s. 135). Pokiaľ ide o analogickú schému, podobný názov (*Analogy argumentation*) nájdeme napríklad u van Eemerena et al. (2007, s. 138). V mierne odlišnej podobe (*Argumentation based on a relation of analogy*) sa vyskytuje aj vo van Eemeren et al. (2012, s. 99). Okrem názvov, ktoré obsahujú výraz „analógia“ je táto schéma známa aj pod názvami ako „argumentácia porovnaním“ (*comparison argumentation*) „argumentácia podobnosťou“ (*resemblance argumentation*). Tiež symptomatická schéma je niekedy označovaná ako „argumentácia znakom“ (*sign argumentation*). Porovnaj van Eemeren & Garssen (2020, s. 15).

argumentu. Tu je rekonštrukcia tohto argumentu podľa jeho schémy:

1 Juraj (X) je múdry (Y).
1.1 Juraj (X) veľa číta (Z).
1.1‘ Pre tých, ktorí veľa čítajú (Z) je charakteristické, že sú múdri (Y).

V argumente s Jurajom usudzujeme z toho, že Juraj veľa číta na to, že Juraj je múdry. Prechod od jedného výroku k druhému je založený na premosťujúcej premise, podľa ktorej ľudí, ktorí veľa čítajú charakterizuje to, že sú múdri.

Medzi tým, ako opisujú hlavné typy schém argumentov van Eemeren a jeho kolegovia a ako ich opisujú Hitchcock a Wagemans, sú zaujímavé rozdiely. Pozrime sa na opis van Eemerena a Snoeck Henkemans:

> „V argumentácii založenej na symptomatickom vzťahu sa stanovisko obhajuje tak, že sa v argumente uvedie určitý znak, symptóm alebo rozlišovacia vlastnosť toho, čo sa v stanovisku tvrdí. Na základe tohto príznaku argumentujúci tvrdí, že stanovisko by sa malo prijať.“[11]

Tento opis je príliš všeobecný, pretože neurčuje, ktorá z premenných X, Y, Z zastupuje znak a ktorá to, čo je nositeľom tejto charakteristiky. Navyše, prísne vzaté, predmetom tvrdenia nie je nejaká hodnota X, Y alebo Z, ktoré zastupujú znak, respektíve symptóm, ale výrok; no nositeľom charakteristiky zrejme nemá byť výrok. Pozrime sa na všeobecný opis symptomatickej schémy Hitchcocka a Wagemansa:

> „V tomto prípade majú argument [t.j. nepremosťovacia premisa] a stanovisko spoločný referent (X), ale rôzne predikáty. Vlastnosť pripisovaná referentu v argumente (Z) je predstavená ako symptóm vlastnosti, ktorá sa mu pripisuje v stanovisku (Y).“[12]

11 Van Eemeren & Snoeck Henkemans (2016, s. 84). Už sme upozornili, že výraz „argument“ pragma-dialektici používajú na označenie explicitnej premisy.

12 Hitchcock & Wagemans (2011, s. 186).

Hitchcock a Wagemans vychádzajú pri určovaní vlastností tej ktorej schémy zo subjekt-predikátovej štruktúry výrokov tvoriacich jednotlivé argumenty.[13] Výrazom „referent“ odkazujú na tú časť výroku, ktorá označuje nositeľa vlastnosti, respektíve subjekt (*Juraj*) a výrazom „predikát“ odkazujú na tú časť výroku, ktorá označuje pripisovanú vlastnosť (*byť múdry*). Hitchcockov a Wagemansov opis schémy je špecifickejší v tom zmysle, že na rozdiel od opisu van Eeemerena a Snoeck Henkemans vieme presne, medzi ktorými elementami výrokov tvoriacich argument je vzťah byť symptomatický – vlastnosť „čítať veľa“ je symptómom vlastnosti „byť múdry“. Opis symptomatickej schémy možno nazvať prilieha-vejším aj vzhľadom na Tabuľku 1. Preto budem ďalej vychádzať z opisov schém, ktoré formulovali Hitchcock a Wagemans.

V kauzálnej schéme majú opäť nepremosťovacia premisa a stanovisko rovnaký referent (X) a odlišujú sa predikátom (Y, Z). Prenos akceptability zabezpečuje premosťovacia premisa, podľa ktorej je predikát nepremosťujúcej premisy (Z) príčinou predikátu stanoviska (Y). Hitchcock a Wagemans k tejto charakteristike uvádzajú nasledovný príklad: „Tomáša musela strašne bolieť hlava, pretože vypil veľké množstvo alkoholu“.[14] Argument vyzerá po preklopení do svojej schémy takto:

1 Tomáša (X) musela strašne bolieť hlava (Y).
1.1 Tomáš (X) vypil veľké množstvo alkoholu (Z).
1.1‘ Vypitie veľkého množstva alkoholu (Z) je príčinou (strašnej) bolesti hlavy (Y).

V prípade analogickej schémy má nepremosťovacia premisa a záver spoločný predikát (Y) a odlišujú sa referentmi (X, Z). Prenos akceptability je postavený na podobnosti referentov. van Eemeren a Snoeck Henkemans uvádzajú tento príklad:

> „Nie je vôbec potrebné dávať Jamesovi 10 dolárov vreckového, pretože jeho brat vždy dostával len 5 dolárov týždenne. (A s jedným dieťaťom by sa malo zaobchádzať rovnako ako s druhým.)“[15]

13 Tamže, s. 186.
14 Hitchcock & Wagemans (2011, s. 187).
15 Van Eemeren & Snoeck Henkemans (2016, s. 86).

Po prenesení príkladu do jeho schémy dostávame:

1 James (X) dostane 5 dolárov vreckového týždenne (Y).
1.1 Jeho brat (Z) dostával 5 dolárov vreckového týždenne (Y).
1.1‘ James (X) a jeho brat (Z) sú si podobní (s ohľadom na Y) .

3 Kritika argumentačných schém podľa Hitchcocka a Wagemansa

Hitchcock a Wagemans si všímajú, že pragma-dialektické argumentačné schémy mali spĺňať niekoľko vlastností. Van Eemeren a iní ich v knihe z roku 1987 opisujú v súvislosti s ich kritikou klasifikácie typológie schém Chaïma Perelmana a Lucie Olbrechts-Tyteku, pretože nezabezpečuje žiadúce vlastnosti, podľa ktorých by sa jednotlivé typy schém mali *vzájomne vylučovať* a klasifikácia by mala byť *úplná*.[16] Okrem týchto vlastností skúmajú Hitchcock a Wagemans aj to, či *podtypy hlavných typov schém dedia ich kritické otázky* a nakoniec to, či sú kritické otázky schém *relevantné*.[17]

3.1 Vzájomné vylučovanie

Vlastnosť *vzájomného vylučovania* charakterizujú Hitchcock a Wagemans tak, že žiadny argument nepatrí do viac ako dvoch hlavných typov schém argumentov, respektíve do dvoch podtypov rôznych hlavných typov schém argumentov.[18] Hitchcock a Wagemans prichádzajú s týmto príkladom argumentu:

1 X má infekciu (Y)
1.1 X má horúčku (Z)

Na rekonštrukciu premosťovacej premisy sa podľa van Eemerena a iných ponúkajú dve možnosti: (i) Z je symptomatické pre Y, alebo (ii) Y je príčinou Z. V prípade (ii) ide o variant kauzálnej schémy, v ktorej

16 Van Eemeren, Grootendorst & Kruiger (1987, s. 254).
17 Tamže.
18 Hitchcock & Wagemans (2011, s. 192).

sa akceptabilita prenáša z výroku/dôvodu, ktorý zmieňuje efekt, na stanovisko zmieňujúce príčinu.[19] Podľa Hitchcocka a Wagemansa platí, že čokoľvek je kauzálnou argumentáciou, je aj symptomatickou argumentáciou, no neplatí to naopak, pretože príčina môže mať dva nezávislé efekty, ktoré nie sú v kauzálnej relácii, ale ktoré môžeme považovať za vzájomné symptómy.[20] Nedokážem v tejto chvíli posúdiť, či sú prípady kauzálnej argumentácie vlastnou podmnožinou prípadov symptomatickej argumentácie, ako to hovoria Hitchcock a Wagemans. Ale celkom zrejme existujú presvedčivé protipríklady k myšlienke, podľa ktorej môže mať argument iba kauzálnu, alebo symptomatickú schému, no nie obidve. Z metodologického hľadiska je však v tomto prípade existencia protipríkladu postačujúca. V tejto práci som výraz „argument" vyhradil pre celú inferenčnú štruktúru, ktorú tvoria stanovisko, nepremosťovacia a premosťovacia premisa. Tvrdenie, že argument môže byť symptomatický a kauzálny, by nás mohlo ľahko priviesť ku konceptuálnym problémom – takýto argument by musel mať dve premosťovacie premisy a v takom prípade by nezodpovedal *žiadnej* zo štruktúr v Tabuľke 1. To, že argument môže byť symptomatický aj kauzálny znamená, že ak ktosi obhajuje stanovisko dôvodom, v ktorom cituje príčinu (alebo účinok), tak neexistuje principiálny problém klasifikovať daný argument ako symptomatický. Spomeňme si na známy Humeov príklad s hodinkami, ktoré boli objavené na opustenom ostrove. Hume tvrdí, že na niekdajšiu prítomnosť človeka, usúdime podľa kauzálnej relácie, ktorá je medzi prítomnosťou hodiniek na ostrove (efekt) a predchádzajúcou návštevou ostrova človekom (príčina).[21] No zrejme má perfektný zmysel o hodinkách na opustenom ostrove uvažovať ako o *symptóme* niekdajšej prítomnosti človeka na ostrove. Vezmime si ďalší príklad argumentu, v ktorom sa nepostupuje od účinku k príčine, ale od príčiny k účinku: *Róberta bude bolieť rameno, pretože bol na očkovaní*. Je pravda, že očkovanie obyčajne (kauzálne) spôsobuje bolesť v ramene, ale rovnako hovoríme, že bolesť v ramene je pre očkovaných symptomatická.

19 Van Eemeren et al. (2007, s. 164–165).
20 Hitchcock & Wagemans (2011, s. 193).
21 Hume (2007, s 29).

3.2 Je klasifikácia schém v pragma-dialektike úplná?

Najprv by sme sa mali opýtať, čo je to vlastne podtyp schémy. Ak je pravda, že argumentačné schémy možno charakterizovať opisom ich všeobecnej štruktúry – a to je bežnou praxou pragma-dialektikov, ktorú používajú pri uvedení schém argumentov – tak by mal byť podtyp hlavnej schémy z hľadiska štruktúry rovnaký, no mal by mať nejakú ďalšiu vlastnosť, ktorá ho robí pri iných variantoch tej istej štruktúry špecifickým. Zvlášť ak očakávame, že kritické otázky hlavného typu sa majú viazať aj na jeho podtypy. Kritické otázky, ktoré sa viažu na štruktúru argumentačnej schémy, možno charakterizovať z dvoch hľadísk – z hľadiska *hodnotenia* argumentov a z *dialogického* hľadiska. Pokiaľ ide o hodnotenie, tomu sa budem podrobnejšie venovať neskôr. Nateraz stačí povedať toľko, že kritickými otázkami sa preveruje *správnosť použitia* schémy. Ak nie je kritická otázka uspokojivo zodpovedaná, tak daná schéma nebola použitá na obhajobu stanoviska správne. Z dialogického hľadiska kritické otázky určujú dialogické východiská riešenia názorovej nezhody v argumentačnom spore[22] a rozvíjajú štruktúru argumentácie.[23]

Pozrime sa na príklad argumentu expertom, ktorý je podtypom symptomatickej schémy:

1 Názor O (X) je pravdivý / prijateľný (Y).
1.1 Názor O (X) tvrdí expert E (Z).
1.1‘ Pre tvrdenia expertov (Z) je symptomatické, že sú pravdivé/ prijateľné (Y).[24]

Vlastnosť názoru O (byť tvrdený expertom) je dôvodom pre akceptáciu ďalšej vlastnosti názoru O (byť pravdivý/prijateľný). Argument expertom je štruktúrne rovnaký s typom, pod ktorý patrí – so symptomatickou schémou – pretože sa opiera o rovnaký typ premosťujúcej premisy. No zároveň má špecifickú vlastnosť, ktorá z neho robí jedinečný typ

22 Van Eemeren & Garssen (2020, s. 15–16).

23 Pragma-dialektika rozlišuje popri jednoduchých argumentoch aj zložité argumenty, napr. viacnásobný argument, koordinatívny kumulatívny argument, koordinatívny komplementárny argument a subordinatívny argument. Porovnaj van Eemeren et al. 2007, s. 194 a ďalej. Téma štruktúry argumentácie presahuje rámec tejto práce a ďalej o nej nebudem hovoriť.

24 Príklad je voľne prebratý z Wagemans (2011, s. 335).

argumentu symptomatickej schémy: jeho premosťovacia premisa hovorí o expertovi a pravdivosti/prijateľnosti jeho tvrdenia. Vzhľadom na tieto vlastnosti je pochopiteľné, že argument expertom bude mať rovnaký typ kritických otázok ako symptomatická schéma, ale aj to, že sa k nemu budú viazať aj kritické otázky, ktoré budú nastavené na hľadanie slabej stránky v jeho špecifikách – budú útočiť napríklad na dôveryhodnosť/zaujatosť/atď. experta.

Pragmatický argument je podtypom schémy kauzálneho argumentu. Ide o typ argumentu, v ktorom sa zdôvodňuje nejaké konanie na základe jeho žiadúcich (kauzálnych) dôsledkov. Pragmatický argument sa používa aj vtedy, keď sa zdôvodňuje potreba vyvarovať sa určitému konaniu, ak má nežiadúce účinky. Tu je príklad pragmatického argumentu podľa van Eemerena a Snoeck Henkemans:

> Lekári by sa mali vrátiť k noseniu bielych plášťov, pretože to vytvára odstup (a je dobré mať určitý odstup medzi lekárom a pacientom). [25]

Pozrime sa na argument po jeho premietnutí do trojriadkovej štruktúry:

1 Lekári (X) by sa mali vrátiť k noseniu bielych plášťov (Y).
1.1 Nosenie bielych plášťov (Y) vytvára odstup (Z) (medzi pacientom a lekárom).
1.1‘ Je dobré mať určitý odstup medzi lekárom a pacientom (Z).

Na prvý pohľad je zrejmé, že ak je pragmatický argument podtypom kauzálnej schémy, určite ním nie je v zmysle, ktorý sme opísali vyššie, pretože sú z hľadiska svojej štruktúry odlišné a nemajú rovnakú ani premosťovaciu premisu. Prvý výrazný rozdiel je, že kauzálny vzťah tu nevyjadruje premosťovacia premisa (ako je to v prípade kauzálnej schémy), ale nepremosťovacia premisa. Druhý rozdiel je, že premosťovacia premisa vyjadruje normatívny výrok. Tretia odlišnosť je, že zložky premosťovacej premisy by mali byť hodnotami dvoch rôznych

25 Van Eemeren & Snoeck Henkemans (2016, s. 89). Van Eemeren a Snoeck Henkemans používajú zátvorky na uvedenie nevyjadrených prvkov argumentácie. V prípade argumentov sú nevyjadrenými prvkami premisy alebo závery. Tamže, s. 43, 60, 61. V tomto konkrétnom prípade je nevyjadreným prvkom premosťovacia premisa.

premenných, z ktorých by sa jedna mala nachádzať v premise 1.1 a druhá v stanovisku 1 (čiže premenných X, Z). Posledná uvedená vlastnosť by mala oprávňovať postup od nepremosťujúcej premisy k stanovisku. Keďže táto vlastnosť splnená nie je, zostáva záhadou, ako tento prechod v prípade tohto argumentu prebieha.

Podľa Hitchcocka a Wagemansa je klasifikácia schém úplná vtedy a len vtedy, keď

> „[...] každý legitímny pokus preniesť akceptabilitu z argumentu [t.j. z nepremosťujúcej premisy] na stanovisko zahŕňa jeden z troch vzťahov prvku argumentu [t.j. prvku nepremosťujúcej premisy] k (neprekrývajúcemu sa) prvku stanoviska: byť symptómom, byť podobným, byť príčinou.“[26]

Hoci tu poskytnutá analýza uvedeného príkladu nie je v dokonalej zhode s analýzou Hitchcocka a Wagemansa[27], súhlasím, že argument o odstupe lekárov a pacientov je protipríkladom toho, že klasifikácia schém argumentov je v pragma-dialektike úplná. Je však podmienka, aby bola klasifikácia schém argumentov úplná, prijateľná v podobe, v akej ju formulovali Hitchcock a Wagemans? Nazdávam sa, že áno, pretože pre schému je esenciálna premosťovacia premisa a nie nepremosťovacia premisa, alebo stanovisko – typ schémy je jednoznačne určený vzťahom, ktorý cituje premosťovacia premisa. Takže ak existuje argument, ktorý v premosťovacej premise necituje žiadny zo známych vzťahov, tak ide z hľadiska klasifikácie o neznámy typ argumentu. No nie je pravda, že argument o odstupe lekárov a pacientov možno spochybniť tak, že

26 Hitchcock & Wagemans (2011, s. 191).

27 Hitchcock & Wagemans sú presvedčení, že premosťovacia premisa obsahuje obe zložky, ktorými sa odlišujú explicitná premisa a stanovisko (t.j. X, Z). Premosťovacia premisa podľa nich hovorí o vzťahu *preskripcie* k *účinku* a svoje tvrdenie, že pragma-dialektická klasifikácia nie je úplná, zdôvodňujú tak, že vzťah medzi preskripciou a účinkom v premosťovacej premise nepozná. Ale s tým celkom nesúhlasím. Premosťovacia premisa vyjadruje určitú vlastnosť (byť dobrý), ktorú má nejaký *stav vecí* (odstup medzi lekárom a pacientom). Stanovisko, ktoré hovorí o tom, že lekári by mali určitým spôsobom *konať* (nosiť biely plášť), žiadnu zo zložiek premosťovacej premisy neobsahuje. Táto odlišnosť medzi mojou analýzou predmetného príkladu a analýzou Hitchcocka a Wagemansa však nie je zásadná z hľadiska cieľov tejto práce, pretože obe analýzy majú spoločné to, že nekorešpondujú so žiadnou známou pragma-dialektickou argumentačnou schémou.

zaútočíme na údajnú kauzálnu súvislosť medzi bielym plášťom lekára a odstupom pacienta? Zdá sa, že to pravda je. Ale v takom prípade neplatí, že charakter kritických otázok vždy určuje typ argumentu, pretože určujúca pre typ argumentu je vždy jeho premosťovacia premisa.

No je zrejmé, že spôsob, akým van Eemeren a Snoeck Henkemans predstavili príklad o odstupe medzi lekármi a pacientami, nie je v poriadku z hľadiska pragma-dialektickej klasifikácie argumentov. To nepriamo podporuje aj skutočnosť, že van Eemeren a Garssen neskôr predstavili štruktúru pragmatického argumentu, ktorá nie je v zhode so štruktúrou príkladu o odstupe medzi lekármi a pacientami:

1 Činnosť X by sa mala vykonať.
1.1 Činnosť X vedie k želanému dôsledku Y.
(1.1‘) (Ak činnosť X vedie k želanému dôsledku, napríklad Y, činnosť X sa musí vykonať).[28]

Medzi štruktúrou predchádzajúceho pragmatického argumentu a touto štruktúrou môžeme pozorovať niekoľko rozdielov. (i) Premosťovacia premisa má teraz formu zloženého podmieňovacieho súvetia. (ii) Výrok o tom, že nejaký stav sveta / dôsledok je dobrý v novej štruktúre nie je. Namiesto toho sa v nej hovorí o želanom dôsledku. (iii) Tvar novšej štruktúry nápadne pripomína formálne platný úsudok modus ponens – 1.1‘ má formu implikácie, 1.1 obsahuje jej antecedent a 1 jej konzekvent. Tomu, aby bola forma modus ponens naplnená úplne, bráni iba to, že premosťovacia premisa obsahuje výraz „musí“, kým stanovisko výraz „mala by“. Keďže ide zrejme o výrazy, ktoré majú iný význam, autori by mali svoje rozhodnutie použiť raz jeden a potom druhý výraz vysvetliť. Takéto vysvetlenie však nikde v texte nie je a preto sa zdá, že cieľom použitia odlišných výrazov bolo iba to, aby štruktúra nemala formu logicky platného úsudku. Tento dojem umocňuje skutočnosť, že van Eemeren a Garssen v tom istom článku hovoria, že tam, kde je dôkaz, ktorého záver „logicky vyplýva z pravdivých premís… nie je priestor pre argumentáciu“. Podľa van Eemerena a Garssena sú totiž „dôvody, uvedené v argumentácii určené na to, aby poskytli neformálne

28 Van Eemeren & Garssen (2020, s. 17).

zdôvodnenie prijateľnosti daného stanoviska, nie definitívny dôkaz jeho pravdivosti."[29] Inak povedané, ak by pragma-dialektická schéma mala logickú formu modus ponens, nemohla by byť organickou súčasťou argumentácie. V tejto podobe ňou môže byť, ale iba za tú cenu, že stanovisko obsahuje výraz „mala by", kým premosťovacia premisa výraz „musí".

Je treba povedať, že novšia štruktúra pragmatického argumentu rieši problém s úplnosťou klasifikácie, teda aspoň pokiaľ ide o pragmatický argument. Nepremosťovacia premisa, ktorá vyjadruje kauzálnu reláciu medzi X a Y, je vnorená do premosťujúcej premisy, ktorá navyše obsahuje časť o nutnosti vykonania X. S tvrdením, že keď „používame pragmatický argument, tak používame aj kauzálny argument"[30], je možné súhlasiť. Na novšiu verziu pragmatickej argumentácie sa tiež dá pozerať ako na kauzálnu argumentáciu s určitou špecifickou vlastnosťou. Kritické otázky ktoré sa viažu ku kauzálnej argumentácii, sa preto budú viazať aj k pragmatickej argumentácii, ktorá bude navyše mať aj nejaké špecifické otázky týkajúce sa jej jedinečných vlastností. Problematické zostáva to, že novšia štruktúra pragmatického argumentu nekorešponduje úplne s kauzálnym argumentom, pretože nepremosťovacia premisa a stanovisko neobsahujú dva odlišné elementy, ale iba jeden (Y), ktoré by k sebe viazala premosťovacia premisa. V tomto existuje odlišnosť medzi reláciou štruktúry argumentu expertom k štruktúre symptomatickej schéme a štruktúry pragmatického argumentu k štruktúre kauzálnej schémy. Iba prvá z uvedených relácií je izomorfná.

Na záver sa ešte pozrime na rekonštrukciu argumentu s lekármi podľa novšej štruktúry:

1 Lekári by sa mali vrátiť k noseniu bielych plášťov.
1.1 Nosenie bielych plášťov vytvára želaný odstup medzi lekármi a pacientami.
1.1' Ak nosenie bielych plášťov vytvára želaný odstup medzi lekármi a pacientami, lekári sa musia vrátiť k noseniu bielych plášťov.

29 Tamže, s. 12.
30 Tamže, s. 17.

Zbežné porovnanie argumentu s lekármi z roku 2016 s touto rekonštrukciou odhaľuje odlišnosť premosťovacích premisách. Kým v prvom prípade premosťovacia premisa odstup medzi pacientom a lekárom hodnotí ako niečo dobré, tak v druhom prípade ide o podmienkové súvetie, v ktorom je nosenie bielych plášťov vytvárajúce želaný odstup medzi lekármi a pacientami predstavené ako podmienka nevyhnutnosti lekárov opäť nosiť biele plášte. Iba v druhom prípade zmieňuje premosťovacia premisa nosenie bielych plášťov ako kauzálnu podmienku odstupom medzi lekármi a pacientami.

3.3 Zhrnutie diskusie o problémoch v klasifikácií argumentačných schém v pragma-dialektickom prístupe k argumentácii

Hitchcockovi a Wagemansovi sa podľa mňa podarilo presvedčivo upozorniť na to, že klasifikácia argumentačných schém v pragma-dialektike nespĺňa požiadavku *vzájomného vylučovania* v prípade kauzálnej a symptomatickej schémy argumentu. Pri podmienke *úplnosti* je však situácia trochu komplikovanejšia. Súhlasím s Hitchcockom a Wagemansom v tom, že v príklade argumentu s lekármi a bielymi plášťami nemožno rozpoznať žiadny typ argumentačnej schémy v rámci pragma-dialektickej klasifikácie schém a v tomto zmysle akosi „visí vo vzduchoprázdne“. Hitchcock s Wagemansom prijali vysvetlenie, podľa ktorého premosťovacia premisa tohto argumentu hovorí o vzťahu preskripcie a účinku, ktorý pragma-dialektická typológia schém nepozná.[31] Moje vysvetlenie je, že van Eemeren a Snoeck Henkemans pripísali rolu premosťovacej, nepremosťovacej premisy a záveru jednotlivým výpovediam tak, že v nich nebolo možné rozpoznať štruktúru, ktorá by z pragmatického argumentu robila podtyp kauzálneho argumentu. Následne som poukázal na schému pragmatického argumentu, ako ju uvádzajú van Eemeren a Garssen[32], ktorá *nepredstavuje* žiadny protipríklad k úplnosti klasifikácie schém a ktorá nekorešponduje s údajnou schémou pragmatického argumentu ako ju opisujú Hitchcock

31 Porovnaj pozn. pod čiarou č. 27 vyššie.

32 Eemeren & Garssen (2020, s. 17).

a Wagemans[33]. Preto sa nazdávam, že *nie je pravda*, že „pragmatická argumentácia nie je druhom kauzálnej argumentácie“[34]. Hitchcock a Wagemans jednoducho vykonali to, čo považujem za nesprávnu analýzu nesprávne predstaveného príkladu pragmatického argumentu.

4 Kritické otázky – odlišnosti bez vývoja

V tejto časti sa budem venovať ďalším problémom pragma-dialektických schém, ktoré súvisia s nejednotnou prezentáciu kritických otázok v pragma-dialektickej literatúre a s relevanciou kritických otázok.

Kritické otázky jednotlivých schém sú prezentované v pragma-dialektických knihách v rôznych podobách bez toho, aby boli motivácie týchto zmien akokoľvek objasnené. Očakávali by sme, že zmeny budú zdôvodnené potrebou vyrovnať sa s nejakými zistenými nedostatkami, ale v takom prípade by bolo namieste, keby príslušné zmeny sprevádzal komentár o prednostiach novšej podoby kritických otázok. Pozoruhodné je, že otázky vo van Eemeren et al. (2002) a vo van Eemeren a Snoeck Henkemans (2016) sú si relatívne podobné v porovnaní s otázkami, ktoré vznikli v medziobdobí vo van Eemeren et al. (2007). Nebudem komentovať všetky rozdiely, ale uvediem iba zopár príkladov. Na riadky tabuľky 2 budem odkazovať podľa roku vydania knihy, na stĺpec podľa mena schémy.

4.1 Kauzálna schéma

V prípade kauzálnej schémy sú v roku 2002 a v roku 2016 rozlíšené všeobecné a doplnkové otázky, čo neplatí pre otázky z roku 2007. V roku 2002 znie všeobecná otázka *Vedie Z vždy k Y*? Táto otázka sa odlišuje od prvej otázky z roku 2007 (*Naozaj daná príčina vedie k danému efektu?*) a tiež od všeobecnej otázky z roku 2016 (*Vedie Z naozaj k Y?*). V uvedených otázkach z rokov 2007 a 2016 sa totiž hovorí o tom, či príčina „naozaj vedie“ k účinku, kým vo všeobecnej otázke z roku 2002 sa hovorí o tom, či príčina „vždy“ vedie k efektu. Vo všeobecnosti pritom

33 Hitchcock & Wagemans (2011, s. 192).
34 Tamže.

neexistuje námietka proti tomu, aby sme za *skutočnú* príčinu považovali aj niečo, čo *nie vždy* vedie k svojmu efektu (napríklad z dôvodu nejakých ďalších okolností).

Ďalej, druhá otázka z roku 2007 nemá náprotivok v rokoch 2002 a 2016. Tretia otázka z 2007 je spoločná 2002 aj 2016, no v 2016 nájdeme aj kritickú otázku *Sú aj také prípady, kedy Z nevedie k Y?*, ktorá v 2002, ale ani v 2007 nie je.

4.2 Symptomatická schéma

Skôr ako pristúpim k expozícii problémov s kritickými otázkami symptomatickej schémy, bude nutné sa ešte na chvíľu pristaviť pri niektorých špecifikách symptomatickej schémy. van Eemeren et al. (2002), van Eemeren et al. (2007), Hitchcock a Wagemans (2011) van Eemeren a Snoeck Henkemans (2016) sa zhodujú, že v symptomatickej argumentácii sa v nepremosťovacej premise cituje to, čo je charakteristické pre niečo, čo sa cituje v stanovisku. Tu je príklad takého argumentu:

1 Bill je jedináčik.
1.1 Bill je veľmi egocentrický.
1.1‘ Egocentrizmus je charakteristický pre ľudí, ktorí sú jedináčikmi.[35]

Tento príklad je v súlade s opisom symptomatickej argumentácie – egocentrizmus je charakteristický pre jedináčikov a preto to, že niekto túto charakteristiku má, predstavuje dôvod pre presvedčenie, že je jedináčik. Tí istí autori však tvrdia, že „rovnaká relácia“ umožňuje aj „inverznú“[36] argumentáciu:

1 Bill je veľmi egocentrický.
1.1 Bill je jedináčik.
1.1‘ Egocentrizmus je charakteristický pre ľudí, ktorí sú jedináčikmi.[37]

35 Van Eemeren et al. (2007, s. 154).

36 Kritické otázky pre argument s inverznou argumentáciou v tabuľku 2 označujem ako „*Inv*“.

37 Van Eemeren et al. (2007, s. 154). Porovnaj van Eemeren et al. (2002, s. 98) a van Eemeren & Henkemans (2016, s. 84–85).

S myšlienkou inverznej symptomatickej argumentácie sa spája niekoľko problémov.
(i) Vlastnosť byť jedináčikom určite nie je význačným špecifikom, respektíve charakteristikou egocentrických ľudí. Relácia x je charakteristické/typické pre y nie je reflexívna – čiže neplatí, že x je charakteristické/typické pre y vtedy a len vtedy, keď je y charakteristické pre x. Tu je niekoľko príkladov, ktoré potvrdzujú ireflexívnosť relácie byť charakteristický:

a) Pre ľudí je charakteristické, že majú dve obličky. Pre tých, čo majú dve obličky, je charakteristické, že sú ľudia.
b) Pre psov je charakteristické, že majú dobrý čuch. Pre tých, čo majú dobrý čuch, je charakteristické, že sú psy.
c) Pre chrípku je charakteristická zvýšená teplota. Pre zvýšenú teplotu je charakteristická chrípka.

(ii) Z (i) vyplýva, že inverzný argument nie je v súlade s opisom symptomatickej argumentácie, pretože v nepremosťovacej premise sa necituje to, čo je charakteristické pre čosi, čo sa cituje v stanovisku.
(iii) Voľná vstupenka na inverziu symptomatického argumentu nie je správna a sám zámer invertovať argument by mal byť sprevádzaný dodatočnými kritickými otázkami, ktorými sa hovorca uistí, že to v danom prípade je naozaj možné. Napriek tomu, že „byť charakteristický pre“ nie je reflexívna relácia, platí, že oba prvky tejto relácie niekedy považujeme za svoje symptómy, ak výrazu „byť symptómom“ rozumieme v zmysle *odkazovať na niečo iné*. To znamená, že ak má niekto teplotu, usudzujeme na to, že má chrípku. A tiež to, že ak má niekto chrípku, tak má (bude mať) teplotu. Inak povedané, „postupujeme“ od teploty k chrípke a naopak. A to len na základe informácie, že pre chrípku je charakteristická zvýšená teplota. Ale nie vždy platí, že môžeme postupovať od x a y tam a naspäť, ak sú v relácii x je charakteristické pre y – z predpokladu, že je niekto človek, môžeme poľahky usúdiť na to, že má dve obličky. (Pretože dve obličky sú pre človeka typické). No z predpokladu, že niečo má dve obličky (t.j. je obratlovec) len ťažko usúdime, že je človek.

	Kauzálna schéma	*Symptomatická schéma*	*Analogická schéma*
Van Eemeren et al. (2002)	**Všeobecná**: Vedie Z vždy k Y? **Doplnkové**: Nemohlo byť Y spôsobené aj niečím iným ako Z?	- Neexistujú aj iné non-Y‘, ktoré majú charakteristiku Z? - Neexistujú aj také Y‘, ktoré nemajú charakteristiku Z? (*Inv.*)	Sú medzi Z a X (medzi porovnanými vecami) nejaké významné rozdiely?
Van Eemeren et al. (2007)	- Naozaj daná príčina vedie k danému efektu? - Musia byť splnené ešte aj nejaké iné podmienky, aby efekt nastal? - Mohol by byť daný efekt spôsobený aj niečím iným?	- Je charakteristika Y naozaj typická pre Z? - Nie je charakteristika Y typická aj pre nejaké iné Z‘? - Existujú nejaké ďalšie Y‘, ktoré musí X mať, aby sme mu mohli pripísať Y?	- Sú porovnávané veci skutočne porovnateľné? - Je medzi porovnanými vecami dostatok relevantných podobností? - Sú medzi porovnanými vecami nejaké dôležité rozdiely?
Van Eemeren & Snoeck Henkemans (2016)	**Všeobecná**: Vedie Z naozaj k Y? **Doplnkové**: 1. Sú aj také prípady, kedy Z nevedie k Y? 2. Nemohlo byť Y spôsobené aj niečím iným ako Z?	**Všeobecná**: Je Z naozaj charakteristické pre Y? **Doplnkové**: 1. Neexistujú aj také Y‘, ktoré nemajú charakteristiku Z? *(Inv.)* 2. Neexistujú aj také non-Y‘, ktoré majú charakteristiku Z?	Sú medzi Z a X (medzi porovnanými vecami) nejaké významné rozdiely?

Tabuľka 2 Kritické otázky v pragma-dialektickej literatúre

Uvedené problémy sa dajú čiastočne vyriešiť zmenou opisu symptomatickej schémy. Podľa upraveného opisu je symptomatický taký argument, ktorý v nepremosťovacej premise cituje to, čo charakterizuje *alebo* to, čo je charakterizované – napríklad egocentrizmus charakterizuje jedináčikov, pre ktorých je charakteristický. Navyše by sa operácia inverzie mala podložiť nejakým uistením, či má v danom prípade inverzný argument dostatočnú presvedčivosť.

V Tabuľke 2 sú v prípade symptomatickej schémy v roku 2007 uvedené kritické otázky pre invertovanú variantu symptomatického argu-

mentu, v ktorej sa charakteristika cituje v stanovisku a to, čo je charakterizované, sa cituje v nepremosťujúcej premise, ako je to v prípade Billa, o ktorom sa dôvodilo, že je egocentrický, pretože je jedináčik. To je dôvod, prečo v roku 2007 Y označuje charakteristiku (a Z to, čo je charakterizované), kým v ostatných rokoch označuje charakteristiku Z (a Y to, čo je charakterizované). V roku 2016 sa rozlišuje všeobecná kritická otázka a doplnkové kritické otázky. Okrem toho van Eemeren a Snoeck Henkemans explicitne zviazali jednu z kritických otázok s invertovanou schémou. V roku 2002 van Eemeren et al. neuvádzajú všeobecnú kritickú otázku a neuvádzajú ani to, že jedna z kritických otázok (rovnaká ako v roku 2016) by sa mala viazať k invertovanej schéme. Kritické otázky z roku 2007 sa najväčšmi od otázok z ostatných rokov odlišujú spôsobom formulovania. Na prvý pohľad majú kritické otázky symptomatickej argumentácie v rôznych rokoch spoločnú iba tú otázku, ktorá dostala v roku 2016 prívlastok „všeobecná“.

4.3 Analogická schéma

Pri analogickej schéme je situácia nasledovná. Roky 2002 a 2016 obsahujú jedinú otázku a zhodujú sa v nej. Táto kritická otázka sa týka toho, či nie sú medzi porovnávanými vecami významné rozdiely. Existencia významných rozdielov by mohla vyvolať pochybnosti o tom, či sa z toho, že jedna z porovnávaných vecí má nejakú vlastnosť, dá usúdiť na to, že aj druhá porovnávaná vec má tú istú vlastnosť. V roku 2007 však okrem tejto kritickej otázky nachádzame aj ďalšie dve. Prvá z nich je o tom, či sú porovnané veci skutočne porovnateľné. Táto otázka sa zameriava na fundamentálny predpoklad, ktorý zakladá možnosť analogického argumentu a teda na to, že X a Y je *vôbec možné porovnať*. Porovnateľnosť X a Y je logickým predpokladom zmysluplnosti výrokov formy *X a Y sú také isté z ohľadom na vlastnosť F*. Napríklad počítačový program nemožno porovnávať s basketbalistom z hľadiska ich výšky.

Druhá otázka je o tom, či je medzi porovnávanými vecami dosť relevantných podobností. Nový termín „relevantná podobnosť“ je pri analogickom argumente dôležitý, pretože nie každá podobnosť medzi porovnávanými vecami mení postoj k záveru argumentu. To, že Juraj by

mal ísť v boxe do rovnakej váhovej kategórie ako Ján, možno zdôvodniť podobnosťou ich hmotností, ale nie podobnosťou ich výšok. Výška jednoducho pre váhové kategórie v boxe nie je relevantný parameter.

Teraz, buď majú dve nové otázky v roku 2007 pri posudzovaní argumentov rolu, ktorú nemožno redukovať na otázku z roku 2002, alebo nie. V prípade prvej možnosti nie je potom vôbec zrejmé, prečo tieto otázky nie sú uvedené aj neskôr v roku 2016. V prípade druhej možnosti zase nie je zrejmé, prečo vôbec boli tieto otázky uvedené v roku 2007.

Predpokladajme, že uvedené otázky majú nezastupiteľnú rolu. V takom prípade nie je jasné, aká presne je ich vzájomná sémantická súvislosť, čo je problém, ktorý súvisí s prítomnosťou výrazov ako „podobnosť“ a „rozdiel“. Predstavme si, že dvaja bratia, Filip, a Gregor, sú si *podobní* z hľadiska výšky. Nie je potom pravdivé povedať, že medzi výškou Filipa a Gregora *nie* je významný *rozdiel*? Zdá sa, že aspoň v prípade niektorých vlastností (ak nie všetkých) platí, že *absencia* (významného) rozdielu z hľadiska nejakej spoločnej vlastnosti znamená *prítomnosť* podobnosti a *vice versa*. Ak je to tak, potom nepotrebujeme dve kritické otázky, ale iba jednu, pretože tú druhú možno prerozprávať v termínoch prvej otázky. Ja sa však nazdávam, že osobitné zavedenie každej z dvojice otázok môže byť zdôvodnené aj metodologicky a nie iba tým, že sú relevantné a že majú odlišný význam. Hľadať (relevantné) podobnosti je čosi celkom iné, ako hľadať rozdiely, podobne, ako je pokus o nájdenie podmienok verifikácie všeobecného výroku čosi celkom iné, ako pokus o nájdenie podmienok jeho falzifikácie.

5 Kritické otázky a relevancia

Hitchcock a Wagemans (2011) spochybnili relevantnosť kritických otázok.[38] Relevantná je taká kritická otázka, ktorá má potenciál identifikovať odpoveď so spochybňujúcim účinkom. Ak napríklad respondent vysloví otázku, ktorou spochybní kauzálny argument a túto otázku navyše doloží evidenciou, podľa ktorej medzi vlastnosťami kauzálneho argumentu nie je kauzálna relácia, tak respondent nezamietol záver, ale spochybnil, že uvedená kauzálna schéma môže byť (správne)

38 Hitchcock & Wagemans (2011, s. 194–196).

použitá na obhajobu akceptability tohto záveru. Pragma-dialektici hovoria, že táto schéma bola použitá „nesprávne“.[39]

Nebudem tu rekapitulovať všetky protipríklady Hitchcocka a Wagemansa k relevantnosti niektorých kritických otázok. Namiesto toho formulujem analýzu jedného príkladu, ktorá sa v niektorých aspektoch bude odlišovať od Hitchcockovej a Wagemansovej analýzy.[40] Pozrime sa na kritické otázky symptomatickej schémy z roku 2007. Prvá otázka otvára pochybnosti o tom, či je *Y* naozaj charakteristické pre *Z*. Po dosadení hodnôt z príkladu s Billom znie táto otázka takto: *Je egocentrizmus naozaj charakteristický pre jedináčikov?* Negatívna odpoveď, ktorej pravdivosť vedie k hodnoteniu symptomatického argumentu ako nesprávne použitého, znie nasledovne:

Egocentrizmus nie je charakteristický pre jedináčikov.

Druhá otázka znie takto: Nie je charakteristika Y typická aj pre nejaké iné Z‘? Po dosadení hodnôt z príkladu s Billom dostávame túto kritickú otázku: Nie je egocentrizmus charakteristický aj pre niekoho iného (Z‘) ako sú jedináčikovia? S Hitchcockom a Wagemansom sa zhodujem v tom, že táto otázka má dve interpretácie.[41]

(i) Je egocentrizmus charakteristický aj pre inú (in addition) vlastnosť ako len pre vlastnosť „byť jedináčikom“?

(ii) Necharakterizuje egocentrizmus namiesto (instead of) vlastnosti byť jedináčikom nejakú inú vlastnosť?

Teraz uvediem odpovede, na tieto otázky (po nahradení všetkých premenných zvolenými hodnotami):

> Odpoveď na (i): Egocentrizmus nie je charakteristický *len* pre jedináčikov, ale je charakteristický *aj* pre narcisov.
> Odpoveď na (ii): Egocentrizmus nie je charakteristický pre jedináčikov, ale *namiesto toho* charakterizuje narcisov.

39 Porovnaj van Eemeren & Snoeck Henkemans (2016, s. 117).
40 Hitchcock & Wagemans (2011, s. 195–196).
41 Tamže, s. 95.

Samozrejme, prvá odpoveď je pravdivá, ale pre účely porovnania nechávam príklady odpovedí čo najpodobnejšie. Pristúpme k analýze dôsledkov uvedenej odpovede na otázku (i). Predstavme si, že Bill *nie je* narcis. To, že okrem jedináčikov charakterizuje egocentrizmus aj narcisov, nepredstavuje žiadny dôvod na pochybovanie o argumente, podľa ktorého je Bill egocentrik, pretože je jedináčik. Predpokladajme naopak, že Bill je narcis. Ak je Bill narcis a zároveň je egocentrizmus charakteristický pre narcisov, tak predpoklad, že Bill je narcis zakladá druhý argument v prospech stanoviska, že Bill je egocentrik. Tento druhý argument tvorí s argumentom, ktorého nepremosťovacia premisa konštatuje, že Bill je jedináčik, *viacnásobnú argumentáciu* v prospech stanoviska, že Bill je egocentrik. Ale Bill je, alebo nie je narcis (tretia možnosť nie je). Teda to, že okrem jedináčikov charakterizuje egocentrizmus aj narcisov, nie je námietkou proti argumentu s Billom. Príklad s narcisom bol arbitrárne zvolený a výsledky tejto úvahy preto platia všeobecne.

Pristúpme k analýze dôsledkov uvedenej odpovede na otázku (ii). Všimnime si, že časť odpovede na otázku (ii) je významovo totožná s odpoveďou na prvú otázku z roku 2007, ktorú som uviedol vyššie. Tvrdím, že celý spochybňujúci potenciál analyzovanej otázky pri druhej interpretácii stojí na tom, že v sebe zahŕňa odpoveď na prvú otázku z roku 2007. Tu je dôkaz. Predpokladajme, že odpoveď na otázku (ii) by neobsahovala časť, ktorá nasleduje za čiarkou, čiže časť *...ale namiesto toho charakterizuje narcisov*." Zostávajúca časť, podľa ktorej egocentrizmus nie je charakteristický pre jedináčikov, sama osebe celkom stačí na odmietnutie argumentu. Teraz naopak predpokladajme, že odpoveď na otázku (ii) by v sebe nezahŕňala časť pred čiarkou, čiže časť *Egocentrizmus nie je charakteristický pre jedináčikov*. Zostávajúca časť, podľa ktorej egocentrizmus charakterizuje narcisov, nepredstavuje žiadny dôvod pochybovať o argumente; to už bolo zdôvodnené pri hodnotení odpovede na otázku (i): skutočnosť, že existuje nejaká iná vlastnosť, ktorú charakterizuje egocentrizmus, nepredstavuje žiadny dôvod na pochybovanie o argumente, podľa ktorého je Bill egocentrik, pretože je jedináčik.

Záverom konštatujem, že druhá kritická otázka symptomatickej schémy z roku 2007 je nadbytočná a bez akejkoľvek škody môže byť vymazaná.

Hitchcock a Wagemans na riešenie niektorých z uvedených problémov pragma-dialektickej typológie schém navrhujú zmenu klasifikácie – nová klasifikácia pozostáva z dvoch supertried: *argumentácia znakom* (*sign argumentation*) a *argumentácia podobnosťou* (*similarity argumentation*).[42] Autori sú si vedomí, že nová klasifikácia nerieši všetky problémy, ktoré načrtli, ale veria, že zabezpečuje platnosť princípu, podľa ktorého majú byť kritické otázky vyšších typov relevantné pre schémy podriadených typov. Napriek tomu, že nová klasifikácia vykazuje určité kvality, existujú dôvody o nej pochybovať. Napríklad, hoci si Hitchcock a Wagemans nemyslia, že ich klasifikácia rieši problém úplnosti, je pravdepodobné, že by chceli, aby do nej patril tak prominentný typ argumentu, ako je pragmatická argumentácia. Keďže sa prikláňam k neskoršiemu variantu pragmatického argumentu van Eemerena a Garssena (dôvody uvádzam v poznámke pod čiarkou č. 26), myslím si, že pre pragmatický argument v novej klasifikácii nie je miesto. Je potrebné dodať, že Wagemans týmto návrhom riešenia uvedených problémov pragma-dialektickej klasifikácii argumentačných schém neskončil. Práve naopak, v súčasnosti obhajuje prehľadný systém argumentačných schém, ktorý charakterizuje systematickosť (organizácia argumentačných schém podľa ich esenciálnych vlastností) a ktorý sa nazýva *periodická tabuľka argumentov*.[43]

6 Hodnotenie argumentov

Nutnou podmienkou toho, aby sme akýkoľvek argument mohli hodnotiť ako správny, alebo dokonalý je, že medzi jeho zložkami (výrokmi) je vzťah podpory. Vo všeobecnosti sa rozlišujú dva typy vzťahov podpory, ktoré sú medzi elementami argumentov. Prvý typ je citlivý na nové informácie, alebo predpoklady – to, že Michal je zlodej, je dôvodom myslieť si, že ukradol prsteň. Ak sa však dozvieme, že Michal bol v čase krádeže na úplne inom mieste, akceptabilita predpokladu (Michal je zlodej), prestane byť prenositeľná na stanovisko (Michal ukradol prsteň). Takéto argumenty sú *revidovateľné*,[44] ale hovorí sa o nich aj

42 Hitchcock & Wagemans (2011, s. 199).
43 Pozri napr. Hinton & Wagemans (2022, s. 70).
44 Výrazy „revidovateľný“ a „nerevidovateľný“ používa Lukáš Bielik (2020).

ako o *nededuktívnych argumentoch,* alebo ako o argumentoch, ktoré sú založené na *nemonotónnom usudzovaní*. Vzťah podpory v prípade *nerevidovateľných* argumentov nie je citlivý na nové informácie. Štandardný príklad takéhoto argumentu má tvar modus ponens: *Ak prší, tak sú ulice mokré. Prší. Teda ulice sú mokré*. Vzťah podpory sa pri takýchto argumentoch nedá *oslabiť*, ani *úplne zrušiť* – nanajvýš môžeme poukázať na to, že aspoň jeden predpoklad je nepravdivý. Nerevidovateľné argumenty sú inak známe pod názvami „logicky platné argumenty", či „deduktívne platné argumenty". Ich vzťah podpory označujeme ako „logické vyplývanie".

Argument môže byť napadnutý podľa pragma-dialektického prístupu k argumentácii rôznymi spôsobmi – môže sa napríklad ukázať, že sa účastníci na začiatku diskusie zaviazali, že spoločne neprijímajú jeho nepremosťovaciu premisu. Alebo sa môže poukázať na to, že bola prijatá dohoda, že sa schéma použitá v danom argumente v diskusii nesmie použiť. Postupov je samozrejme viac. Ďalšími dôležitými parametrami hodnotenia argumentov sú *logická*, respektíve *deduktívna* platnosť a *vhodnosť* a *správnosť* použitia schémy. Vhodnosť schémy sa posudzuje napríklad tak, že sa preverí, či patrí medzi schémy akceptované oboma stranami diskusie. Správnosť použitia schémy sa preveruje kladením kritických otázok – ak sú zodpovedané uspokojivo, použitie schémy sa hodnotí ako správne. Logická platnosť, respektíve správne a vhodné použitie schémy sú parametrami hodnotenia *dokonalosti* (*soundness*) argumentu.

6.1 Pravidlá hodnotenia dokonalosti argumentov

Pravidlá hodnotenia *dokonalosti* argumentov by mali byť jednoznačné, tzn. v prípade každého jednotlivého argumentu by sme mali vedieť rozhodnúť o tom, či je dokonalý, alebo nedokonalý. Alebo by sme mali mať aspoň jednoznačné vysvetlenie, prečo v danom prípade nie je možné priradiť jedno, alebo druhé hodnotenie.

V súvislosti s podmienkami dokonalosti argumentov narážame na podobný problém, aký bol s kritickými otázkami – v rôznom čase a v rôznych pragma-dialektických knihách nachádzame odlišné pod-

mienky dokonalosti argumentov. To by bolo v poriadku, ak by sa odlišnosť uvedených podmienok niesla s odôvodnením zavedenia úprav, pretože v takom prípade by sme mohli hovoriť o teoretickom vývoji konceptu argumentačnej schémy. Žiaľ, odlišnosti v podmienkach dokonalosti argumentov zostávajú bez ich zdôvodnenia. Tu sú podmienky dokonalosti argumentov z rôznych pragma-dialektických textov (z dôvodu prehľadnosti uvádzam komentáre spolu so zdrojmi v poznámkach pod čiarou):

1. Ku kritériu logickej platnosti:
    a. Kritérium logickej platnosti je nevyhnutnou podmienkou dokonalosti v prípade každého jednotlivého argumentu.[45]
    b. Kritérium logickej platnosti je nevyhnutnou podmienkou dokonalosti iba v prípade tých argumentov, pri ktorých je overené, že protagonista mal zámer formulovať ich ako nerevidovateľné / logicky platné argumenty a tieto argumenty sú založené na plne externalizovanom[46] logicky platnom usudzovaní.[47]
2. Ku kritériám správneho a vhodného použitia argumentačnej schémy:
    a. Kritériá správneho a vhodného použitia argumentačnej schémy sú nevyhnutnou a nie dostatočnou podmienkou dokonalosti v prípade každého jednotlivého argumentu. Vždy musíme zvážiť ešte aj podmienku logickej platnosti.[48]
    b. Kritériá správneho a vhodného použitia argumentačnej schémy nie sú nevyhnutnou podmienkou dokonalosti

45 Porovnaj van Eemeren & Snoeck Henkemans (2016, s. 82) a van Eemeren et al. (2002, s. 94–95) – v oboch prípadoch sa autori zhodujú na tom, že jednotlivý argument je *dokonalý* iba ak je logicky platný, alebo ak je „možné ho logicky platným urobiť". Pretože v opačnom prípade nie je „akceptovateľnou obranou, či zamietnutím" (tamže). Logicky platný argument dosiahneme vhodným doplnením premisy.

46 Hoci autori nepriniesli vlastnú definíciu, vychádzam z predpokladu, že plne externalizované logicky platné usudzovanie je také, v ktorom nie je potrebné doplniť žiadnu premisu, ani uviesť žiadne implicitné elementy argumentu, aby bol deduktívne platný.

47 Porovnaj van Eemeren & Grootendorst (2004, s. 148).

48 Porovnaj van Eemeren et al. (2002, s. 95).

v prípade každého jednotlivého argumentu, ale sú dostatočnou podmienkou dokonalosti argumentu vtedy, keď jednotlivý argument nie je založený na externalizovanom deduktívne platnom usudzovaní.[49]

3. Ku kritériám logickej platnosti, vhodnosti a správnosti použitia argumentačnej schémy:
    a. Kritérium logickej platnosti a kritériá správneho a vhodného použitia argumentačnej schémy sú exkluzívne – nemôžu byť splnené zároveň.[50]

Body 1.a. a 1.b. si na prvý pohľad protirečia rovnako ako body 2.a. a 2.b. Navyše, bod 2.b. protirečí aj bodom 1.a. a 1.b. No a bod 3.a. protirečí bodom 1.a., 1.b., a 2.a.

Toto, nazdávam sa, nepredstavuje dobrú východiskovú situáciu pre ďalší teoretický vývoj konceptu argumentačných schém.

6.2 Odkiaľ pramení nesúlad medzi pravidlami hodnotenia?

Pojmy logického minima a pragmatického optima nie sú kľúčové iba pri analýze argumentačného diskurzu, ale súvisia aj s hodnotením argumentov. Napriek ich významu sa nie vždy v pragma-dialektických publikáciách ponecháva priestor na ich predstavenie. Vo van Eemeren et al. (2002) a vo van Eemeren a Snoeck Henkemans (2016) sa napríklad nezmieňujú ani raz, hoci čitateľ, ktorý je s nimi oboznámený, ich „prítomnosť“ v týchto publikáciách rozpozná. Z analytického hľadiska tieto pojmy zabezpečujú priestor deduktívnej logike v argumentácii, respektíve v argumentoch, ktorý je v istom zmysle veľkorysý, hoci v inom zmysle zase relatívne obmedzený. Nazdávam sa, že oboznámenie sa s týmito pojmami do istej miere vrhne svetlo na vyššie uvedený nesúlad medzi požiadavkami deduktívnej platnosti argumentov a správnosti a vhodnosti použitia argumentačnej schémy.

49 Porovnaj van Eemeren & Grootendorst (2004, s. 148), van Eemeren et al. (2014, s. 544) a van Eemeren & Snoeck Henkemans (2016, s. 83).

50 Porovnaj van Eemeren & Garssen (2020, s. 12–13). Správnosť použitia schémy overujeme vtedy, keď usudzovanie v argumente nie je logicky platné (s. 13). Ale ak je logicky platné (má napr. formu modus ponens), tak sa jeho preverovanie končí overením jeho logickej platnosti (s. 12).

6.2.1 Logické minimum

Argumenty bežne nie sú predstavené v úplne rozvinutej podobe. Na identifikáciu nevyjadrených zložiek argumentov možno použiť logiku v tom slova zmysle, že výsledok rekonštrukcie argumentu s explicitne uvedenými zložkami, ktoré boli v prezentácii argumentu zamlčané, bude logicky (deduktívne) platný.[51] Výsledkom aplikácie logiky pri rekonštrukcii argumentu však môže byť aj to, že protagonistovi pripíšeme významy, ktoré nechcel komunikovať.[52] Tento nedostatok má napraviť *pragmatické optimum*, v ktorom sa po identifikácii logického jadra argumentu zisťuje skutočne komunikovaný obsah.[53] Vezmime si van Eemerenov a Grootendorstov príklad, ktorý uvádzajú pri objasňovaní metodologického účelu logického minima a pragmatického optima:

> Angie je skutočná žena
> Preto je Angie zvedavá[54]

Logické minimum dostaneme tak, že uvedené zložky argumentu rozšírime o kondicionál tvaru „Ak..., tak...“, pričom premisa nasleduje za „Ak“ a záver pred „tak“. Výsledkom je logicky úsudok *modus ponens*. Logické minimum vraj k významom vyjadrených vetami „Angie je skutočná žena“ a „Angie je zvedavá“ „nič nové nepridáva“.[55] Identifikácia logické-

51 Van Eemeren & Grootendorst (1992, s. 60).

52 Rozlíšenie toho, čo hovorca v skutočnosti chcel povedať od toho, čo povedal, súvisí s pojmom konverzácie, pri ktorom pragma-dialektici vychádzajú najmä z práce Gricea (1975). Konverzácia je cieľavedomá činnosť, na ktorej participujú jej účastníci. Naplnenie cieľov konverzácie zabezpečujú tzv. *pravidlá komunikácie*. Van Eemeren & Snoeck Henkemans (2016, s. 45). Porušenie nejakého pravidla komunikácie, ktoré *je očividne zámerné*, je pre účastníkov konverzácie signálom, aby identifikovali *komunikovaný* význam, ktorý je v tomto prípade iný ako *doslovný význam*. Táto zámena doslovného významu za komunikovaný je vedená očakávaním, že kooperatívna činnosť konverzácie neprerušene napreduje k svojmu cieľu, pričom predpoklad o pokračovaní konverzácie je udržateľný iba s komunikovaným významom, nie s doslovným významom. Pozrime sa na Griceov príklad s porušením pravidla kvality, podľa ktorého majú účastníci do konverzácie prispieť iba pravdivými výpoveďami. V jeho príklade vystupuje obchodník A, ktorého obchodné tajomstvo vyzradila blízka osoba X konkurencii. Keď A neskôr hovorí pred publikom, ktoré je o všetkom informované, že „X je skvelý priateľ“, publikum vie, že je A ironický – že to, čo doslovne hovorí, považuje za nepravdivé a že v skutočnosti komunikuje to, že X nie je skvelý priateľ Grice (1975, 53).

53 Van Eemeren & Grootendorst (1992, s. 63).

54 Tamže, s. 62.

55 Tamže, s. 64.

ho minima by v tomto prípade viedla ku konštatovaniu, že hovorca porušil pravidlá komunikácie, keďže jeho celková výpoveď by obsahovala nadbytočné prvky.[56] Tento nový výrok „je iba čírym opakovaním toho, čo implikovali tie ďalšie výroky“.[57]

6.2.2 Je logické minimum udržateľné?

Pristavme sa na chvíľu pritom, čo bolo zatiaľ povedané. Budem vychádzať z toho, že autori mali na mysli modus ponens, v ktorom figuruje materiálna implikácia, no nazdávam sa, že väčšina z toho, čo ďalej poviem, má všeobecnú platnosť a netýka sa len klasickej výrokovej logiky. Po prvé, nie je pravda, že logické minimum v tomto prípade k premise a záveru nič nepridáva. Platí síce, že ak sú premisa a záver pravdivé, tak je pravdivá aj implikácia „Ak *premisa*, tak *záver*“. Ale to je iba jedna z troch konfigurácií pravdivostných podmienok, za ktorých je materiálna implikácia pravdivá.

A	B	$A \rightarrow B$
1	1	1
1	0	0
0	1	1
0	0	1

Tabuľka 3 Pravdivostné hodnoty pre materiálnu implikáciu

V tabuľke 3 môžeme vidieť, že materiálna implikácia je nepravdivá iba v prípade, keď je antecedent pravdivý a konzekvent nepravdivý. Ak niekomu pripíšeme kondicionálny výrok, ktorého pravdivostné podmienky zachytáva materiálna implikácia, tak vlastne tvrdíme, že dotyčný je pre-

56 Van Eemeren Grootendorst (1992, s. 64) a van Eemeren & Snoeck Henkemans (2016, s. 51).

57 Van Eemeren a Snoeck Henkemans (2016, s. 51). Prehovor, ktorý obsahuje nadbytočné prvky, porušuje pravidlo *efektívnosti*. Nadbytočné prvky by konverzácia v tomto prípade obsahovala, ak by sme predpokladali, že správnym doplnením rekonštruovaného argumentu je kondicionál, respektíve materiálna implikácia. Porušenie pravidla by malo za následok odklonenie sa od cieľov konverzácie. Preto sa musí prijať iné doplnenie argumentu, než to, ktorého výsledkom je modus ponens.

svedčený, že je vylúčená taká situácia, v ktorej je antecedent (A) pravdivý a konzekvent (B) nepravdivý. Som presvedčený, že pripísať proponentovi argumentácie takéto presvedčenie nie je korektné, ak všetko, čo vieme je, že proponent je presvedčený o pravdivosti A a o pravdivosti B. Preto nesúhlasím, že z takej rekonštrukcie, v ktorej protagonistovi pripisujeme kondicionál tvaru A→B *iba preto*, že tvrdil A a B, vyplýva, že sa proponent dopustil porušenia pravidla komunikácie *efektívnosti*.[58] Implikácia A→B je popri samostatnom *A* a samostatnom B čosi úplne nové.

Ale je táto námietka vhodná? Pozrime sa na nasledujúce vyjadrenie van Eemerena a Grootendorsta k logickému minimu:

> „Logickým minimom je teda spojenie už existujúcich informácií: Jediné, čo robí, je to, že explicitne uvádza, že je dovolené vyvodiť daný záver z danej premisy.“ [59]

Ak prehliadneme podstatnú skutočnosť, že *modus ponens* nič nehovorí o dovoleniach vyvodzovať závery, ale že je pravidlom správneho usudzovania, tak pri uvedenej interpretácii je údajné opakovanie dôsledkom toho, že protagonista stanoviska argumentu s Angie implicitne hovorí, respektíve sa implicitne hlási k tomu, že z toho, že Angie je pravá žena (a z ďalších nevyslovených predpokladov) logicky vyplýva, že Angie je zvedavá. Inak by neuvádzal argument s Angie, v ktorom je výrok „Angie je pravá žena“ dôvodom pre akceptáciu výroku „Angie je zvedavá“. Implikácia A→B je teda opakovaním toho, čo už bolo povedané v tom zmysle, že ak protagonista stanoviska argumentu tvrdí, že z A výrokovo-logicky vyplýva B ($A \Vdash_{v} B$), tak vlastne implicitne súhlasí aj s tým, že A→B je pravdivé. Túto interpretáciu považujem za menej presvedčivú, ale pre úplnosť jej venujem niekoľko ďalších riadkov. Vo výrokovej logike relácia vyplývania nie je to isté, ako materiálna implikácia: kým z pravdivosti A→B logicky vyplýva, že *nie je pravda*, že A je pravdivé a B je nepravdivé, tak to, že $A \Vdash_{v} B$ (B výrokovo-logicky vyplýva z A) znamená, že *nie je možné*, aby A bolo pravdivé a B nebolo pravdivé. Na druhej strane je pravda, že *ak* $A \Vdash_{v} B$, tak A→B. Inak

58 Van Eemeren & Snoeck Henkemans (2016, s. 45).

59 Van Eemeren & Grootendorst (1992, s. 64).

povedané, ak z A výrokovo-logicky vyplýva B, tak je pravdivá implikácia A→B. To je dôsledkom vety o dedukcii, ale keďže tá neplatí pre každý logický systém, tak pragma-dialektici by sa tým vzhľadom na túto interpretáciu implicitne a z neznámych dôvodov zaviazali k vybranej podmnožine logík. Navyše, vzhľadom na to, že veta o dedukcii nie je každému zrejmá a je predmetom (vysokoškolskej) výučby, zdá sa byť nekorektné, aby sme bez dodatočných predpokladov pripisovali presvedčenie A→B komukoľvek, komu pripisujeme presvedčenie, že $A \Vdash_v B$. „$A \Vdash_v B$" jednoducho *neznamená* to isté, ako „A→B". No a nakoniec, dôsledkom vety o dedukcii za predpokladu, že $A \Vdash_v B$, nie je iba to, že A→B je pravdivé, ale aj to, že A→B je teorémou. A teda, že A & ~B je samo osebe kontradiktorické. Pochybujem, že argumenty ako je ten s Angie, vyslovujeme iba vtedy, keď sme presvedčení, že výrok „Angie je pravá žena a Angie nie je zvedavá" je vnútorne protirečivý. Práve naopak, usudzovanie v argumentoch ako je ten o Angie je podľa mňa revidovateľné.

6.2.3. Pragmatické optimum a logické minimum – sú kompatibilné?

Pragmatické optimum možno na úvod opísať tak, že v sebe zahŕňa logické minimum, ale obsahuje aj niečo naviac. Jeho účelom je na jednej strane udržanie podmienky logického minima – deduktívne vyplývanie záveru z premís – kým na druhej strane ide o zabezpečenie toho, aby sa proponentovi argumentácie nepripisovali záväzky, ktoré v skutočnosti neprijal.[60] Aké je pragmatické optimum v prípade argumentu s Angie? Pragmatické optimum je vraj výrok „Skutočné ženy sú zvedavé".[61] Ale túto vetu nemožno rekonštruovať vo výrokovej logike, lebo by sa vytratilo vyplývanie. Museli by sme ju rekonštruovať aspoň v predikátovej logike prvého rádu. No v takom prípade by bolo potrebné určiť, ktorý kvantifikátor je vhodný – existenčný, alebo univerzálny? Aby bola zabezpečená požiadavka deduktívneho vyplývania, musel by to byť všeobecný kvantifikátor. No zdá sa, že použitie univerzálneho kvantifikátora nie je v takýchto prípadoch v pragma-dialektike samozrejmosťou. Dôvod,

60 Tamže.
61 Tamže.

ktorý proti jeho použitiu uvádzajú v analogickom príklade argumentu o Tirolčanoch van Eemeren a Snoeck Henkemans je, že „neexistuje žiadny náznak, že argumentácia sa týka toho, koľko Tirolčanov rado jódluje. Jednoducho sa navrhuje, že pre Tirolčanov je typické, že radi jódlujú.“[62] Všeobecný nárok na deduktívny charakter usudzovania v argumentácii je pri niektorých argumentoch neudržateľný s tým, aby sa protagonistovi stanoviska nepripisovali obsahy, ku ktorým sa v skutočnosti nemusel prihlásiť – nemôžeme koláč zjesť a nechať si ho; niektoré argumenty nie sú jednoducho založené na deduktívne platnom usudzovaní, ale sú revidovateľné.

6.3 Konkrétne príklady

V súvislosti s hodnotením argumentov som sa najprv venoval pravidlám hodnotenia dokonalosti argumentov a ich nesúladu a následne pojmom logického minima a pragmatického optima. Mojou hypotézou je, že nesúlad medzi kritériami hodnotenia dokonalosti argumentov v pragma-dialektike súvisí s napätím medzi dvoma požiadavkami. V prvom prípade je to nárok vychádzajúci z logického minima, podľa ktorého by mal byť každý dokonalý argument založený na logicky platnom usudzovaní. V druhom prípade je to snaha odpútať sa od deduktívnej logiky a namiesto „formálneho princípu“ vysvetliť prenos akceptability z premisy na záver poukázaním na tzv. „pragmatický princíp“[63], ktorý je založený na „ľudskej skúsenosti, t. j. na praktických zdôvodňujúcich skúsenostiach účastníkov argumentácie“.[64] Pokúsil som sa tiež ukázať, prečo je pojem logického minima vnútorne problematický a prečo nemusí byť udržateľný s pojmom pragmatického optima.

Teraz je pred nami záverečná časť, v ktorej predstavím vybrané pasáže z pragma-dialektických publikácií, ktoré hovoria o kritériách dokonalosti argumentov a aplikáciu týchto kritérií na konkrétny príklad argumentu.

62 Van Eemeren & Snoeck Henkemans (2016, s. 51).

63 Samozrejme, pragmatický princíp je vlastne premosťujúca premisa, ktorá charakterizuje daný typ argumentačnej schémy.

64 Van Eemeren & Garssen (2020, s. 14).

Zdroj	van Eemeren et al. (2002)	van Eemeren a Snoeck Henkemans (2016)
1	s. 94–95: Jednotlivý argument možno považovať za dokonalý len vtedy, ak je jeho usudzovanie logicky platné alebo sa takým dá urobiť. Ak je jeho usudzovanie logicky neplatné, potom argument nie je prijateľný ako obhajoba alebo vyvrátenie.	s. 82: Jednotlivý argument možno považovať za dokonalý len vtedy, ak je jeho usudzovanie logicky platné alebo sa takým dá urobiť. Ak je argument logicky neplatný, potom nie je prijateľný ako obhajoba alebo vyvrátenie.
2	s. 95: Existuje len jedna situácia, v ktorej jednotlivý argument nemožno rekonštruovať ako založený na platnej argumentácii, a to vtedy, ak je neplatné usudzovanie predstavené explicitne.	s. 82: Existuje len jedna situácia, v ktorej jednotlivý argument nemožno rekonštruovať ako založený na platnej argumentácii, a to vtedy, ak je neplatné usudzovanie predstavené explicitne.
3	s. 95: Skutočnosť, že sa jednotlivý argument zakladá na platnom usudzovaní, nemusí znamenať, že tento argument je prijateľný ako obhajoba alebo vyvrátenie.	s. 83: Skutočnosť, že sa jednotlivý argument nezakladá na explicitne platnom usudzovaní, ako je to najčastejšie v bežnom argumentačnom diskurze, nemusí nevyhnutne znamenať, že argument je neprijateľný ako obhajoba alebo vyvrátenie.
4	s. 95: Dokonalosť argumentácie závisí aj od toho, ako využíva jednu z možných argumentačných schém.	s. 83: Dokonalosť argumentu, ktorý nie je založený na explicitne platnom usudzovaní závisí od toho, ako využíva jednu z možných argumentačných schém.

Tabuľka 4

Pri uvedení podmienok dokonalosti argumentov som využil zdroje uvedené v tabuľke 4 ako evidenciu v prospech pragma-dialektickej požiadavky nevyhnutnosti logickej platnosti ako podmienky pre dokonalosť jednotlivých argumentov. Bližšie preskúmanie týchto pasáží odhaľuje, že ani tu nepanuje úplný súlad. Riadky 1 sa v druhom a treťom stĺpci tabuľky 4 zhodujú – logická platnosť (alebo jej možnosť) musia byť splnené, aby bol jednotlivý argument dokonalý. Zhodujú sa aj riadky 2 v oboch stĺpcoch, hoci je ich posolstvo problematické. Autori uvádzajú príklad argumentu, ktorý sa „nedá urobiť platný“, pretože je explicitne predstavený ako neplatný tento argument: Ak existuje boh, budem

mať zdravé dieťa; Boh neexistuje; Teda nebudem mať zdravé dieťa.[65] Súhlasím, že tento argument je neplatný z hľadiska výrokovej logiky. Ale z hľadiska výrokovej logiky je neplatný aj nasledujúci argument, ktorý je inak platný v predikátovej logike: Každý kôň má hlavu; Neptún je kôň; teda Neptún má hlavu. Za problematické tu považujem to, že platnosť je relatívna a nie absolútna hodnota. A takisto vo všeobecnosti neplatí, že neplatnosť je absolútne hodnotenie. Navyše, argument s bohom a dieťaťom možno urobiť deduktívne platným rovnako, ako to bolo v príklade s Angie, totiž zavedením implikácie s cieľom získať úsudok modus ponens. V prípade tohto argumentu by na tento cieľ poslúžila implikácia *Ak boh neexistuje, tak nebudem mať zdravé dieťa*.

Zdroje tabuľky 4 sa však najväčšmi rozchádzajú v riadkoch 3 a 4. Podľa riadku 3 v druhom stĺpci nie je logická platnosť argumentu postačujúcou podmienkou dokonalosti a vždy musíme ešte zohľadiť správnosť a vhodnosť použitia schémy. Zdá sa, že táto požiadavka platí všeobecne pre argumenty, ktoré sú explicitne predstavené ako logicky platné, ale aj pre argumenty, ktoré takými možno urobiť. No podľa zdroja tretieho stĺpca máme pri hodnotení dokonalosti argumentov zapájať argumentačné schémy v prípade argumentov, ktoré sú iba implicitne (a nie explicitne) logicky platné. V uvedených citátoch síce nie je *explicitná kontradikcia*: ale prečo by van Eemeren a Snoeck Henkemans v roku 2016 hovorili špecificky o argumentoch s implicitne platným usudzovaním, ak by mali na mysli všetky argumenty, teda aj tie s explicitne platným logickým vyplývaním?

Druhý stĺpec tabuľky 4, riadok č. 3 je aj evidenciou v prospech bodu 2.a podmienok hodnotenia dokonalosti argumentov. Podľa tohto bodu správnosť a vhodnosť použitia schémy sú nevyhnutné, ale nie dostatočné pre dokonalosť argumentov. Tretí stĺpec tabuľky 4, riadok 3 je evidenciou v prospech bodu 2.b podmienok hodnotenia dokonalosti argumentov, pretože podporuje názor, že hodnotenie správnosti a vhodnosti použitia schémy je relevantné iba v prípade argumentov, ktorých logická platnosť nie je úplne externalizovaná.

Pozrime sa na zdroje, ktoré uvádzam v súvislosti s bodom 1.b podmienok dokonalosti argumentov:

65 Porovnaj van Eemeren et al. (2002, s. 95) a van Eemeren & Henkemans (2016, s. 82).

van Eemeren & Grootendorst 2004	van Eemeren 2018
s. 148: Platnosť usudzovania v argumentácii je potrebné hodnotiť len vtedy, ak je táto argumentácia úplne externalizovaná a protagonista môže byť považovaný za zaviazaného k požiadavke, že dokonalosť argumentácie závisí od jej logickej platnosti.	s. 56: Platnosť usudzovania je potrebné hodnotiť len vtedy, ak bola argumentácia plne externalizovaná v argumentácii, pretože ak tomu tak nie je, protagonista nemôže byť zaviazaný požiadavkou, že dokonalosť argumentácie závisí od jej logickej platnosti.

Tabuľka 5

Podľa týchto citácií závisí dokonalosť argumentu od logickej platnosti usudzovania iba vtedy, keď je argumentácia plne externalizovaná. Podľa van Eemeren et al. (2002) a van Eemeren a Snoeck Henkemans (2016) však stačilo to, aby *bolo možné* argument urobiť platným a aktuálna explicitná platnosť sa nevyžadovala ako podmienka dokonalosti. Druhý rozdiel je, že logická platnosť nemusí byť hodnotená vždy, ale „len vtedy“, keď bola plne externalizovaná – logická platnosť teda nie je nevyhnutnou podmienkou dokonalosti argumentu. Citácie v tabuľke 5 sa neodlišujú iba od citácií v tabuľke 4, ale aj od seba navzájom. V roku 2004 sa uvádzajú dve podmienky za ktorých je potrebné hodnotiť platnosť usudzovania: (i) úplná externalizácia argumentácie a (ii) podmienka, aby bol protagonista zaviazaný k požiadavke že dokonalosť argumentácie závisí od jej logickej platnosti. Vo van Eemeren (2018) už tieto podmienky nie sú uvedené ako nezávislé: protagonista môže byť zaviazaný požiadavkou, podľa ktorej dokonalosť argumentácie závisí od logickej platnosti *iba ak* bola argumentácia úplne externalizovaná.

No a v súvislosti s bodom 3.a podmienok hodnotenia dokonalosti argumentov by som rád uviedol túto dlhšiu citáciu:

> „Ak je možné preukázať pravdivosť stanoviska bezprostredným empirickým overením alebo dôkazom, že logicky vyplýva z pravdivých predpokladov, tak to stačí a nie je žiadny dôvod na argumentáciu – nanajvýš by tento dôkaz mohol byť predstavený ako nevyvrátiteľná argumentácia [...] Ďalej nasleduje inferenčná procedúra, ktorej cieľom je určiť, či v prípadoch, v ktorých je usudzovanie plne

> externalizované, je usudzovanie „propozícia zahrnutá v argumentácii, teda propozícia zahrnutá v stanovisku“, protagonistom prezentované v jej logicky platnej podobe. Ak usudzovanie *nie je* úplne externalizované, takže argumentácia nemôže byť logicky platná tak ako bola predstavená, a tak to v argumentačnej praxi väčšinou býva, otázkou je, či sú argumentačné schémy, ktoré sú v argumentácii použité, pre obe strany prípustné a či boli v danom prípade použité správne.“[66]

Podľa tejto citácie je argumentácia prezentovaná ako logicky platná, alebo nie. Ak je, tak ide o „nevyvrátiteľnú argumentáciu“. Pripomínam, že potenciálnym dôsledkom skúmania vhodnosti, alebo správnosti použitia argumentačnej schémy je zamietnutie argumentu, ktorý vyslovil protagonista v prospech nejakého stanoviska. Ak je argument „nevyvrátiteľný“, tak aký je potom dôvod preverovať vhodnosť, alebo správnosť použitia argumentačnej schémy? V opačnom prípade, kedy argumentácia nie je prezentovaná ako logicky platná, tak sa prihliada na vhodnosť a správnosť použitia argumentačnej schémy.

Vzhľadom na to, čo bolo doteraz o podmienkach dokonalosti argumentov povedané, predstavme si, že by sme stáli pred úlohou hodnotiť dokonalosť nasledujúcich argumentov:

I. Erika je doma, alebo je na koncerte. Ale Erika na koncerte nie je. Teda je doma.
II. Erika musí byť doma, pretože nie je na koncerte.

Tvrdím, že to, ako by sme postupovali v hodnotení dokonalosti týchto argumentov závisí od toho, z ktorej pragma-dialektickej publikácie by sme vychádzali. Vzhľadom na vyššie uvedený citát van Eemerena

66 Van Eemeren & Garssen (2020, s. 12–13). Zložitá a neprirodzená konštrukcia *prostrednej* vety uvedeného prekladu, na ktorú ma upozornil recenzent, je podľa mňa určená charakterom pôvodného textu, ktorý tu uvádzam: „Next there is the inference procedure, which is aimed at determining whether in cases in which the reasoning is fully externalized the reasoning ‚proposition involved in the argumentation, therefore proposition involved in the standpoint‘ presented by the protagonist is logically valid as it stands.“

a Garssena je zrejmé, že podľa týchto autorov ide v prípade argumentu č. I o „nevyvrátiteľnú argumentáciu“ formy eliminácie disjunkcie, ktorej platnosť je úplne externalizovaná. Preto ide o dokonalý argument. Ale zdroje v tabuľke 4 sa zhodujú nanajvýš v tom, že je splnená nevyhnutná podmienka dokonalosti, totiž logická platnosť: podľa van Eemerena a iných (2002) by bolo potrebné ešte preveriť správnosť a vhodnosť použitia schémy.[67] No podľa van Eemerena a Snoeck Henkemans (2016) je argument č. I dokonalý, pretože je explicitne logicky platný.[68]
Aj v prípade argumentu II sa zdroje do istej miery rozchádzajú. van Eemeren et. al. (2002) a van Eemeren a Snoeck Henkemans (2016) sa však v tomto prípade úplne zhodujú: podmienka, že tento argument je možné urobiť explicitne platným, je splnená, ale na určenie jeho dokonalosti je potrebné ešte preveriť správnosť a vhodnosť použitia schémy.[69] S tým, že je potrebné preveriť správnosť a vhodnosť použitia argumentačnej schémy, súhlasia aj van Eemeren a Grootendorst (2004),[70] van Eemeren (2018)[71] a tiež van Eemeren a Garssen (2020).[72] Ale van Eemeren a Grootendorst (2004) a van Eemeren (2018) nesúhlasne dodávajú, že v prípade argumentu II „nie je potrebné“ hodnotiť platnosť usudzovania v argumentácii, pretože usudzovanie „nie je úplne externalizované“.[73] No a podľa van Eemeren (2018) je absencia úplnej externalizovanosti navyše aj dôvodom, prečo nemožno považovať protagonistu za zaviazaného k argumentu založenom na logickom vyplývaní[74] – ak je to tak, potom je asi zbytočné hľadať „logické minimum“ a preverovať, či existuje možnosť urobiť tento argument logicky platným. Toto je len stručné rozvinutie argumentu s Erikou z hľadiska vybraných pragma-dialektických publikácií.

67 Porovnaj tabulku 4, druhý stĺpec, riadky 3 a 4.
68 Porovnaj tabulku 4, tretí stĺpec, riadok 4.
69 Porovnaj tabuľku 4 vyššie, riadky 1, 3 a 4 (oba stĺpce).
70 Porovnaj tabuľku 5 vyššie.
71 Porovnaj tabuľku 5 vyššie.
72 Van Eemeren & Garssen (2020, s. 12–13).
73 Porovnaj tabuľku 5 vyššie.
74 Porovnaj tabuľku 5 vyššie.

7 Záver

Vzhľadom na vážnosť problémov, na ktoré som v tejto práci poukázal, vyvstáva otázka, ako je možné, že doteraz nepútali pozornosť bádateľov? Ako je možné, že o nich teoretici pri analýze a hodnotení argumentácie takpovediac *nezakopávali*? Dôvodom je podľa mňa to, že pragma-dialektická teória argumentácie prináša toho oveľa viac, než „len“ zoznam kritických otázok a hodnotenie dokonalosti jednotlivých argumentov. Ide o celú radu nástrojov a konceptov, ktoré umožňujú identifikovať (typ) nezhody, ďalej argumenty, záväzky diskutujúcich, odhaliť štruktúru argumentov, ale aj štruktúrovať argumentačný diskurz do rôznych fáz, abstrahovať od irelevantných častí prehovorov, identifikovať argumentačné chyby atď. Hodnotenie jednotlivých argumentov je však pre každú teóriu argumentácie kľúčové a nazdávam sa, že pragma-dialektika má v tomto ohľade rezervy. Na záver by som rád vyslovil niekoľko návrhov, o ktorých si myslím, že by mohli byť zvážené pri ďalšom vývoji pragma-dialektiky.

Po prvé, nazdávam sa, že je dôležité, aby sa pragma-dialektika explicitne zriekla nároku, podľa ktorého musí byť usudzovanie v prípade každého akceptovateľného argumentu deduktívne a v súvislosti s tým opustila princíp logického minima. Usudzovanie v argumentoch je v niektorých prípadoch revidovateľné, v iných nerevidovateľné. V súvislosti s tým by bolo zaujímavé zistiť, či je v prípade každého pravidla správneho usudzovania aplikovateľná nejaká argumentačná schéma. Ak nie, tak kde je potom hranica, za ktorou už nie je prijateľné aplikovať argumentačné schémy? Z tohto hľadiska sa mi vidí byť problematický tento úsudok:

> Do práce nesmiem prísť neskôr ako z nej odíde Elena. Elena odchádza z práce hodinu potom, čo príde Róbert. Róbert príde o 15:00. Teda nesmiem do práce prísť neskôr ako o 16:00.

Tento úsudok sa v skutočnosti dá rozdeliť na dva argumenty:

i. Elena odchádza z práce hodinu potom, čo príde Róbert. Róbert príde o 15:00. Teda Elena odchádza z práce o 16:00.

ii. Do práce nesmiem prísť neskôr ako z nej odíde Elena. Elena odchádza z práce o 16:00. Teda nesmiem do práce prísť neskôr ako o 16:00.

Tieto argumenty sú deduktívne platné. Ale existuje vhodná argumentačná schéma, pod ktorú patria? Aké kritické otázky sa pri týchto argumentoch dajú položiť? Mohla by to byť napríklad kritická otázka, ktorá patrí k argumentačnej schéme argumentu analógiou? Alebo ku kauzálnej/symptomatickej argumentačnej schéme?

Po druhé sa nazdávam, že je dôležité, aby sa pragma-dialektika explicitne zamietla všeobecnú platnosť toho, že deduktívne správny argument nemôže byť podradený pod nejakú argumentačnú schému a že nemôže byť preverovaná správnosť, alebo vhodnosť jej použitia. Napríklad Jory predstavil deduktívnu verziu pragmatického argumentu formy modus ponens:

1 Činnosť X by sa (ne)mala vykonať
1.1 Činnosť X vedie k (ne)žiaducemu následku Y
1.1‘ Ak činnosť X vedie k (ne)žiaducemu následku Y, tak by sa činnosť X (ne)mala vykonať.[75]

Ide očividne o pragmatický argument a celkom prirodzene sa môžeme kriticky pýtať, či je následok Y naozaj žiadúci, alebo, či k nemu činnosť X naozaj vedie atď. Neuspokojivé zodpovedanie týchto otázok by pragma-dialektika priviedlo k odmietnutiu argumentu *z dôvodu nesplnenia podmienok správneho aplikovania argumentačnej schémy*. Formálny deduktívny logik by s odmietnutím akceptovať stanovisko v tomto prípade nemal žiadny problém. Ale odmietnutie stanoviska by zdôvodnil tak, že uspokojivé zodpovedanie kritických otázok bolo podmienkou akceptácie premís, ktorá nebola splnená. Ak neakceptujeme premisy deduktívneho argumentu, tak ani silná relácia podpory nás nezaväzuje k prijatiu stanoviska/záveru.

75 Jory (2011, s. 844).

Literatúra

Bielik, L. (2020): „Pollockova koncepcia revidovateľného usudzovania a kritika argumentov.“ *Filozofia* 75 (8): 628–643. Dostupné z: https://doi.org/10.31577/filozofia.2020.75.8.2.

Hume, D. (2007): *An Enquiry Concerning Human Understanding: And Other Writings*. Ed. S. Buckle, Cambridge University Press, Cambridge. Dostupné z: DOI:10.1017/CBO9780511808432.

van Eemeren, F. H. (2018): „Critical Discussion and the Identification of Fallacies.“ In *Argumentation Theory: A Pragma-Dialectical Perspective*, ed. F. H. van Eemeren, Springer International Publishing, s. 51–70. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-319-95381-6_4.

van Eemeren, F. H. & Garssen, B. (2020): „Argument Schemes: Extending the Pragma-Dialectical Approach.“ In *From Argument Schemes to Argumentative Relations in the Wild*, eds. F. H. van Eemeren & B. Garssen, Springer, s. 11–23. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-030-28367-4.

van Eemeren, F. H., Garssen, B., Krabbe, E. C. W., Snoeck Henkemans, A. F., Verheij, B. & Wagemans, J. H. M. (2014): *Handbook of argumentation theory*. Springer, Dordrecht. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-90-481-9473-5.

van Eemeren, F. H. & Grootendorst, R. (1992): *Argumentation, communication, and fallacies: A pragma-dialectical perspective*. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, New Jersey. Dostupné z: https://doi.org/10.4324/9781315538662.

van Eemeren, F. H. & Grootendorst, R. (2004): *A systematic theory of argumentation: The pragma-dialectical approach*. Cambridge UP, Cambridge. Dostupné z: https://doi.org/10.1017/CBO9780511616389.

van Eemeren, F. H., Grootendorst, R. & Kruiger, T. (1987): *Handbook of argumentation theory*. De Gruyter Mouton.

van Eemeren, F. H., Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A. F. (2002): *Argumentation: analysis, evaluation, presentation*. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey, London.

van Eemeren, F. H. & Snoeck Henkemans, A. F. (2016): *Argumentation: Analysis and Evaluation*. Routledge. Dostupné z: https://doi.org/10.4324/9781315401140.

van Eemeren, F. H., Houtlosser, P. & Snoeck Henkemans, A. F. (2007): *Argumentative indicators: A pragma-dialectical study*. Springer, Dordrecht.

Grice, P. (1975): „Logic and conversation." In *Syntax and Semantics. Volume 3: Speech Acts*, eds. P. Cole & J. Morgan, Academic Press, New York. s. 41–58.

Hinton, M. & Wagemans, J. H. M. (2022): „Evaluating Reasoning in Natural Arguments: A Procedural Approach." *Argumentation* 36 (1): 61–84. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/s10503-021-09555-1.

Hitchcock, D. & Wagemans, J. (2011): „The pragma-dialectical account of argument schemes." In *Keeping in touch with pragma-dialectics*, eds E. T. Feteris, B. J. Garssen & A. F. Snoeck Henkemans, John Benjamins, Amsterdam, 2011, s. 185–205. Dostupné z: https://doi.org/10.1075/z.163.13hit.

Jory, I. C. (2011): „Evaluating pragmatic argumentation: a pragmatic perspective." In *Proceedings of the 7th Conference of the International Society for the Study of Argumentation*, eds. F. H. van Eemeren, B. Garssen, D. Godden, & G. Mitchell, Rozenberg/Sic Sat, Amsterdam, 2011, s. 843–855. Dostupné z: https://hdl.handle.net/11245/1.361468.

Svačinová, I. (2019): „Bábu nepřemluvíš, co takhle jít k volbám? Strategicky kontraproduktivní přemlouvání mladých (ne) voličů." *Filosofie dnes* 10 (2): 126–174. Dostupné z: https://doi.org/10.26806/fd.v10i2.275.

Wagemans, J. H. M. (2011): „The Assessment of Argumentation from Expert Opinion." *Argumentation* 25 (3), s. 331–339. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/s10503-011-9225-8.

Abstract

Selected Issues of Argument Schemes in the Pragma-dialectical Approach to Argumentation

In this paper, I provide a critical exposition of argumentation schemes in the context of a pragma-dialectical approach to argumentation. In doing so, I build on the work of Hitchcock and Wagemans (2011), who have focused in particular on issues related to the typology of argumentation schemes in pragma-dialectics. Hitchcock and Wagemans‘ observations are critically evaluated or modified in the course of the exposition. Part of the criticism I make in the paper is related to the fact that some important aspects of argumentation schemes are presented differently in different pragma-dialectical publications, without commenting or justifying the difference in any way. Yet the existence of such justifications is not only a feature but a necessary condition for any change to be called an advance in theory. The last part of the paper focuses on problems concerning the evaluation of argumentation in the pragma-dialectical approach. Although the paper makes some positive suggestions of its own, the emphasis and the overall intent lies primarily on the exposition of the shortcomings of the current state of the pragma-dialectical conception of argumentation schemes.

Key words: Argumentation schemes, Critical questions, Pragma-dialectical approach to Argumentation, Argument evaluation

Kollárik, T. (2022): „Vybrané problémy argumentačných schém v pragma-dialektickom prístupe k argumentácii.“ *Filosofie dnes* 14 (2): 50–90. Dostupné z www.filosofiednes.ff.uhk.cz